

FNV EUROPAVISIE

"BLIJVEN BOUWEN AAN EEN SOCIAAL EUROPA"

Concept

Oktober 2013

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	2
1. INLEIDING EN OPZET NOTITIE	3
2. EUROPA IS	5
2.1. FNV kernwaarden	5
2.2. Europeanisering (en internationalisering) van de economie	6
2.3. Europese wetgeving en beleid net zo belangrijk als nationale wetgeving en beleid	7
3. GEVOLGEN CRISIS EN NOODZAAK CRISISAANPAK	9
3.1 Crisisaanpak heeft onvoldoende democratische legitimiteit	10
3.2 Crisisaanpak zet arbeidsverhoudingen onder druk	10
3.3 Een nieuwe structuurvisie is in de maak	12
4. EEN SOCIAAL EUROPA IS NOODZAAK	14
4.1 Verdrag van Lissabon	14
4.2 Interne markt en grondrechten van burgers en werknemers	15
4.3 EU 2020 Strategie	16
5. ONDANKS ALLES: EUROPA IS NIET HET PROBLEEM MAAR DEEL VAN DE OPLOSSING	18
BIJLAGE I: EUROPESE VERTEGENWOORDIGINGEN	20
BIJLAGE II: A SOCIAL COMPACT FOR EUROPE	22
BIJLAGE III: VERKLARENDE BEGRIPPENLIJST	24

VOORWOORD

De Europese Unie is begonnen als een economisch samenwerkingsproject met sociale doelstellingen. Vanaf het allereerste verdrag was het doel van de Europese samenwerking namelijk ook 'het verbeteren van de levens- en arbeidsomstandigheden van de burgers'. Die sociale doelstelling van Europa heeft ons door de jaren heen veel moois gebracht, zoals de bescherming van arbeidsvoorwaarden, arbeidstijden en arbeidsomstandigheden, informatie en consultatierechten van werknemers, en gelijke behandeling op de werkplek.

Maar door de crisis staat het Europees sociaal model onder druk. En juist nu er meer dan 25 miljoen mensen werkloos zijn in de Unie, nu armoede en sociale uitsluiting oplopen, nu de toegang tot publieke voorzieningen in gevaar komt en steeds meer mensen onzeker werk hebben, is de sociale dimensie van Europa belangrijker dan ooit. Na meer dan vijf jaar crisis, zijn er de eerste voorzichtige tekenen van economisch herstel. De contouren van een begrotingsunie, bankenunie en politieke unie beginnen zich af te tekenen. Maar een sociale unie ontbreekt vooralsnog in het rijtje.

Meer dan ooit is een sociaal Europa noodzaak. Met aandacht voor kwalitatief hoogwaardige publieke diensten, voor minimumlonen die een waardig leven mogelijk maken, voor een sterk sociaal vangnet, en voor een sociaal protocol dat fundamentele sociale rechten en arbeidsvoorwaarden beschermt.

Een sociaal Europa betekent ook dat de aanpak van de crisis anders moet: het scheppen van duurzame, kwalitatief goede banen moet voorop staan.

Dit is de boodschap die FNV en bonden neerleggen in Den Haag en dat is ook de boodschap die we neerleggen in Brussel. Want Europa is steeds meer binnenland. Europa dat zijn wij zelf. Dat zijn de burgers en werknemers uit de lidstaten. Europees vakbondswerk is een vorm van directe belangenbehartiging en moet daarom verbonden zijn - en telkens weer worden - met de ervaringen en de wensen van werknemers. Want de leden en hun belangen zijn het begin- en het eindpunt van het Europese werk.

De nu voorliggende FNV Europavisie heeft de status van een concept. Op vrijdag 4 oktober gaan we het gesprek aan met onze leden over de invulling van de Europese sociale dimensie en over vakbondswerk voor 'decent work' op de Europese arbeidsmarkt. Met medeneming van opvattingen van de leden wordt de FNV Europavisie vervolgens voorgelegd aan het AB en het Ledenparlement ter vaststelling.

Ik hoop dat deze Europavisie "Blijven bouwen aan een sociaal Europa" die verbinding kan bieden tussen 'Brussel' en de praktijk op de werkplek.

Catelene Passchier

Met dank aan oud FNV voorzitter Agnes Jongerius die de taskforce van FNV en bonden begeleid heeft bij het opstellen van deze FNV Europavisie.

1. INLEIDING EN OPZET NOTITIE

FNV en bonden zijn sinds jaar en dag betrokken bij Europa. We maken deel uit van het Europees Verbond van Vakverenigingen (EVV), hebben 3 zetels in het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC), maken op sectorniveau deel uit van de Europese beroepsfederaties (ETUFs) en proberen actief samen met onze zusterorganisaties Europees beleid en regelgeving te beïnvloeden met het oog op de door FNV en bonden gewenste uitkomst. Dat is nodig voor de directe belangenbehartiging voor onze leden.

FNV en bonden zijn ervan overtuigd dat Europese economische samenwerking nuttig en nodig was en is voor onze groei van het nationale inkomen, voor vrede in Europa, voor een sterke rol van Europa in de wereld, voor het oplossen van tal van problemen waar nationale oplossingen niet mogelijk zijn of niet volstaan.

Europa heeft de werknemers veel goeds gebracht, op het gebied van arbeidsvoorwaarden bescherming, bescherming tegen collectief ontslag, informatie- en consultatierechten, veiligheid en gezondheid op de werkplek, en ga zo maar door. Deze maatregelen zijn op Europees niveau vastgesteld en daarna door de lidstaten omgezet in nationale wetgeving. Doordat deze Europese bescherming plaatsvindt via Nederlandse wet- en regelgeving, merk je op de werkplek weinig van de Europese bescherming. Maar dat maakt het niet minder belangrijk dat dergelijke wetgeving er is.

De laatste tijd wordt het debat over Europa vaak gevoerd vanuit een negatieve insteek. Want de bezuinigingen die de lidstaten hebben afgesproken, raken ons allemaal diep, en zullen ons helaas ook de komende jaren diep blijven raken. Dat neemt niet weg dat FNV en bonden ervan overtuigd zijn dat we de crisis enkel te boven kunnen komen door een gezamenlijke Europese aanpak. Dat neemt ook niet weg dat we wel kritiek kunnen hebben op de inhoud van die gezamenlijke Europese aanpak, gelijk we dat ook hebben op de nationale crisisaanpak.

Vanuit deze achtergrond heeft de Federatieraad verzocht de Europavisie van FNV en bonden te herijken. Nu vaststaat dat de nauwe verwevenheid tussen het nationale en het Europese beleidsniveau rechtstreekse impact heeft op de toekomst van de nationale welvaartsmodellen, nu vaststaat dat er een structuurvisie op een meer geïntegreerde Economische en Monetaire Unie (EMU) ontwikkeld wordt, en nu de voor de vakbeweging cruciale onderhandelingsvrijheid onder druk staat, is het van groot belang ons te bezinnen op de toekomst van Europa en te herijken welke uitgangspunten daarin verankerd moeten zijn.

Een nieuw Europadebat binnen de FNV is daarvoor noodzakelijk. Ook is het is nodig om dit debat niet te beperken tot politieke leiding en beleidsadviseurs maar onze leden en kaderleden hierbij te betrekken. Want de leden en hun belangen zijn het begin- en het eindpunt van het Europese werk, dat net als het nationale werk door hen begrepen en gedragen wordt. Europees vakbondswerk moet verbonden zijn - en telkens weer worden - met de ervaringen en de wensen van werknemers.

Geen enkele brede visie ontkomt eraan af en toe te vervallen in jargon, op nationaal niveau zijn we daar allemaal al lang aan gewend, maar de Europese terminologie staat soms nog wat verder van ons vandaan, daarom bevat deze notitie een bijlage met daarin een verklaring van de gebruikte terminologie alsmede een korte beschrijving van onze Europese vertegenwoordigingen die we in het bovenstaande al kort genoemd hebben (bijlage III).

De opzet van deze FNV Europavisie probeert recht te doen aan de dagelijkse werkzaamheden van FNV en bonden. In hoofdstuk 2 beschrijven we kort onze kernwaarden en uitgangspunten van het Europees sociaal beleid, en benadrukken we in paragraaf 2 en 3 hoe groot de verstrengeling Nederland - Europese Unie is. In hoofdstuk 3 staan we stil bij de crisis en de grote gevolgen daarvan. We zullen de komende jaren niet alleen te maken hebben met forse bezuinigingen, maar - ingegeven door de noodzaak de rust op de financiële markten te herstellen - hebben de staatshoofden en regerings-

leiders ook in zeer korte tijd heel verstrekkende maatregelen genomen, die ertoe hebben geleid dat er op de Europese Raad van december 2012 een routekaart besproken wordt naar een verder geïntegreerde Economische en Monetaire Unie (EMU). Al deze maatregelen hebben grote gevolgen voor werknemers, voor FNV en bonden is het daarom van groot belang deel uit te maken van dit proces. Hoewel we in hoofdstuk 2 en 3 al stilstaan bij de noodzaak van Europees sociaal beleid, besteden we in hoofdstuk 4 apart aandacht aan de noodzaak van Europees sociaal beleid. We stellen vast dat het Verdrag van Lissabon sociale doelstellingen even belangrijk acht als economische doelstellingen, maar dat de uitwerking hiervan in de praktijk op het vlak van de interne markt en het Europees semester weinig voorstelt. Dat moet anders! In hoofdstuk 5 stellen we vast dat de crisis ertoe heeft geleid dat er nu een structurele wijziging plaats aan het vinden is richting meer integratie binnen de EMU. De FNV vindt dat daartoe een andere, meer solidaire en sociale koers noodzaak is. Een koers die we samen moeten varen, met onze bonden, bestuurders (kader) leden en beleidsmedewerkers in sectoraal, nationaal en Europees verband.

Het doel van deze FNV Europavisie is daarmee niet een in steen gebeitelde visie neer te leggen, maar een basis te bieden om samen met bonden, sectoren en leden het gesprek te voeren.

2. EUROPA IS

2.1. FNV KERNWAARDEN

In de beleidsvisie “niet slopen maar bouwen” stellen FNV en bonden dat de bezuinigingsmantra aangepast moet worden, in die zin dat er meer mogelijkheden moeten zijn om te investeren in groei en werkgelegenheid, in welvaart en welzijn van werknemers en burgers. In deze Europavisie formuleren wij onze wens voor een sociaal Europa, naast en in aanvulling op de beleidsvisie “niet slopen maar bouwen”.

Natuurlijk weten wij, dat de Europese Unie op sociaal terrein slechts een aanvullende en coördinerende bevoegdheid heeft. Dat lidstaten in de eerste plaats bevoegd zijn hun sociaal beleid naar eigen inzichten vorm te geven, en dat middels de methode van open coördinatie lidstaten de mogelijkheid hebben hun beleid op elkaar af te stemmen via de uitwisseling van informatie en ideeën. Maar een dergelijke uitleg is een hele mondvol, en de reden waarom de vakbeweging voor het gemak spreekt van een sociaal Europa, en Europees beleid waar we die gezamenlijke inspanningen van lidstaten en Brussel mee bedoelen. Het Europees sociale model gaat uit van de vrijheid van vakvereniging, van het recht op collectieve onderhandelen en collectieve actie. Dat betekent dat deze voor de FNV zo cruciale uitgangspunten ook centraal moeten staan in het Europees sociaal beleid.

Kernwaarden FNV Europavisie:

Democratische verankering en legitimiteit besluitvorming

Grondrechtenbescherming buiten interne markt

Vrijheid van vakvereniging, recht op collectieve onderhandelen en collectieve actie

Sociale doelstellingen gelijkstellen aan economische doelstellingen

Sociale dialoog als kernwaarde voor betrokkenheid werknemers en burgers

Transparantie en openheid proces

Publiek debat noodzakelijk

Vanuit die kernwaarden onderschrijft de FNV de algemene beleidsvisie van het EVV voor een sociaal Europa. Het EVV vindt het de hoogste tijd dat de staatshoofden en regeringsleiders van koers veranderen en dat een debat wordt opgestart voor een Europa van solidariteit en sociale vooruitgang. Het EVV heeft daartoe een ‘Social Compact’ voor Europa voorgesteld, de Engelstalige tekst is als bijlage bij deze Europavisie gevoegd.

Het ‘Social Compact’ beschrijft een andere visie op Europa: een Europa van solidariteit, in plaats van concurrentie tot het putje. Met een economie van en voor de mensen, met duurzame banen van hoge kwaliteit, behoud van koopkracht, publieke diensten van goede kwaliteit en respect voor fundamentele sociale rechten, waaronder vakbondsrechten.

In deze Europavisie gaan we een stap verder en willen we een aanzet geven op welke wijze de kernwaarden van de FNV en de uitgangspunten van het ‘social compact’ in de EU geborgd zou moeten worden, want en krachtige beargumentering van een tegengeluid in Europa is hard nodig om te proberen de publieke opinie en het politieke krachtenveld bij te sturen in een meer sociale en solidaire richting.

2.2. EUROPEANISERING (EN INTERNATIONALISERING) VAN DE ECONOMIE

De Nederlandse economie wordt steeds meer door Europese en internationale invloeden bepaald. Nederlandse werknemers merken de steeds verdergaande globalisering doordat het bedrijf waar ze werken (een deel van) de productie verplaatst naar het buitenland. Of doordat het bedrijf wordt overgenomen door een buitenlandse onderneming, een investeringsmaatschappij of -fonds. Bijna 20% van de Nederlandse werknemers is werkzaam bij een bedrijf dat in buitenlandse handen is. Strategische bedrijfseconomische beslissingen worden dan ver over de grens genomen. Maar ook werknemers bij Nederlandse bedrijven en instellingen ervaren de toegenomen verwevenheid van de Europese economie. De Nederlandse economie is vooral nauw verbonden met die van de rest van de EU landen en natuurlijk in het bijzonder met de Eurozone.

De toenemende globalisering wordt vaak gebruikt als argument om aan te tonen dat we onze dure sociale stelsels niet meer kunnen handhaven en dat sociaal beleid een belemmering is voor de noodzakelijke hervormingen en het versterken van de concurrentiekracht. Dergelijke argumenten zijn echter zeer discutabel, want Europa is het nog steeds een van de grootste handelsblokken ter wereld in termen van export. Die export is niet zozeer gericht op de lage lonen landen maar voornamelijk op andere ontwikkelde kapitalistische landen. Maar het allerbelangrijkste is dat in Europa voornamelijk sprake is van intra-Europese handel. De zogeheten interne markt is daarmee van cruciaal belang voor alle lidstaten en in het bijzonder voor een land met een open economie als Nederland.

De interne markt creëerde 2,5 miljoen nieuwe banen in de EU sinds 1993 en genereerde meer dan 800 miljard euro aan extra inkomen. Nederland draagt per persoon ongeveer 230 euro bij aan Europa, maar krijgt daar aan welvaart 1.500 tot 2.000 euro per persoon per jaar voor terug. Door de openstelling van de grenzen kunnen tot nu toe al meer dan 15 miljoen Europeanen in een ander EU-land werken of aanspraak maken op hun pensioen. Het Erasmus programma heeft vele studenten in staat gesteld om een deel van hun studie in een ander land te volgen. Een groot goed voor opleiding, mobiliteit en persoonlijke ontwikkeling.

Maar diezelfde interne markt zet ook het sociale model in de lidstaten met collectieve arbeidsvoorwaarden als centrale pijler ter bepaling van de lonen en arbeidsvoorwaarden, onder druk. Hoewel de EU en in ieder geval de Lidstaten gehouden zijn de vrijheid van vakvereniging, het recht op collectieve onderhandelen en collectieve actie te respecteren is het niet mogelijk de EU te dwingen deze rechten ook tot algemene spelregels van de interne markt te verheffen. De Europese Verdragen sluiten iedere bevoegdheid van de EU ten aanzien van deze onderwerpen zelfs uit (vanuit de idee van respect voor de autonomie van sociale partners in de lidstaten). Maar het ontbreken van een Europees kader heeft steeds meer een averechts effect. Het is daardoor namelijk moeilijk om instituties te creëren ter vertegenwoordiging van werknemers op het niveau van de Europese arbeidsmarkt waarin concurrentieverhoudingen ten opzichte van elkaar in kaart kunnen worden gebracht. En het is nu juist dit proces van werknemers tegen elkaar opzetten (van 'sociale dumping') dat we proberen onder controle te krijgen door gemeenschappelijke regels te bewerkstelligen (in wet of bedrijfstak-cao) waardoor concurrentie op lonen, arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden wordt beperkt.

Economische samenwerking blijkt niet automatisch hand in hand te gaan met sociale en democratische vooruitgang. Uitspraken van het Europese Hof van Justitie benadrukten het belang van de interne markt boven sociale verworvenheden van burgers en werknemers. Door de gevolgen van de eurocrisis is de sociale en de economische dimensie van de Europese Unie verder in onbalans geraakt. De crisis leidde ook tot harde bezuinigingen, redesign Europa, druk op grondrechten en arbeidsvoorwaardenvorming, en minder democratische legitimatie. Ook bestaat er een risico dat Europese regels ter bestrijding van de crisis de bestaande bescherming juist ondermijnen. In 2012 dreigde dit met ons stakingsrecht te gebeuren.

FNV en bonden maken zich hard om de positieve Europese verworvenheden te behouden en de negatieve gevolgen van de eurocrisis voor werknemers zo goed mogelijk te beperken. Zo hebben FNV en bonden in samenwerking met de Europese vakbondskoepels een aantasting van het stakingsrecht door de zogenoemde Monti II verordening weten te beperken. En zo zijn FNV en bonden binnen het kader van de Europese sociale dialoog bezig om een voorzet te geven voor een betere aanpak van de jeugdwerkloosheid.

De verdergaande economische en financiële integratie van de EU bepaalt bovendien mede de ruimte voor de nationale begroting, voor investeringen in de publieke sector en voor het inwilligen van vakbondseisen op het gebied van werkgelegenheid en sociale zekerheid.

Het bovenstaande betekent dat we als vakbeweging ons werk niet meer kunnen stoppen bij de landsgrenzen; om op te komen voor de belangen van onze leden zullen we hen op de werkplek, op sectoraal, nationaal en op Europees niveau moeten vertegenwoordigen en actief voor de belangen van werknemers moeten opkomen. Het betekent ook dat er meer dan ooit behoefte is aan bescherming van werknemersrechten en sociale zekerheid, aan een sterke vakbeweging die een tegenwicht kan bieden. En het Europese niveau biedt de arena om dat te doen. Het is dringend nodig om op Europees niveau de spelregels vast te stellen voor de mobiliteit van arbeid en kapitaal. Zulke spelregels moeten de burgers en werknemers in Europa meer vertrouwen geven in de voordelen van open grenzen en een interne markt. Maar zulke spelregels betekenen niet per definitie meer Europa...

Het is hoog tijd om paal en per te stellen aan het ingrijpen van het Europese interne markt en mededingingsrecht in het nationale sociale en arbeidsrecht en arbeidsverhoudingen. Ook moet dringend en ondubbelzinnig worden geregeld dat migrerende werknemers gelijk behandeld worden met werknemers in het gastland ten aanzien van lonen en arbeidsvoorwaarden. Lidstaten zouden zich moeten committeren om meer te investeren in het monitoren en handhaven van bestaande regels inzake arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden in geval van grensoverschrijdende arbeid.

2.3. EUROPESE WETGEVING EN BELEID NET ZO BELANGRIJK ALS NATIONALE WETGEVING EN BELEID

Een groot gedeelte van onze Nederlandse arbeidsvoorwaardelijke bescherming is in Brussel tot stand gekomen. We noemen even de bescherming van arbeidstijden, van werknemers bij collectief ontslag, informatie en consultatie, de bescherming van de veiligheid en gezondheid van werknemers en het recht op gelijke behandeling. Omdat deze Europese richtlijnen omgezet moeten worden in Nederlandse wetgeving, valt het eigenlijk nauwelijks op dat deze Nederlandse wetgeving niet in Den Haag gemaakt is, maar in Brussel.

De Europese richtlijn over overgang van ondernemingen zorgt ervoor dat je als werknemer je arbeidsvoorwaarden behoudt als je bedrijf in andere handen overgaat. Als je werkgever probeert om je via juridische trucjes toch minder te betalen grijpt het Europese Hof van Justitie in. Op grond van de Heineken-Albron rechtspraak krijgen cateringmedewerkers van Heineken na een jarenlange juridische strijd hun verdiende loon nabetaald.

De gelijkheid van man en vrouw is een van de grondbeginselen van het Gemeenschapsrecht. Het doel van de Europese Unie is enerzijds te waarborgen dat vrouwen en mannen gelijke kansen hebben en gelijk worden behandeld en anderzijds alle vormen van discriminatie op grond van geslacht te bestrijden. De EU volgt een tweeledige aanpak, waarbij specifieke acties en gender mainstreaming worden gecombineerd. Onlangs heeft Eurocommissaris Reding bijvoorbeeld nog een voorstel voor een richtlijn opgesteld ter verwezenlijking van een meer gelijke vertegenwoordiging van vrouwen in de besturen van beursgenoteerde bedrijven, omdat de lidstaten onlangs alle mooie verklaringen er zelf niet in slagen het percentage vrouwen in raden van bestuur naar de 30% te krijgen.

Brussel is als wetgevingscentrum ondertussen even belangrijk geworden als Den Haag, en zal nog belangrijker worden als gevolg van de verdere economische en monetaire integratie van de EU, want daarmee bepaalt Brussel grosso modo ook de ruimte voor nationale investeringen en daarmee de ruimte voor onze nationale vakbondseisen aan kabinet en kamer.

De Nederlandse wetgever moet EU wetgeving "omzetten" in nationale wetgeving (implementatie). Er kan dan weinig meer veranderen aan de inhoud van de EU wetgeving, dat kan enkel op het moment dat die wetgeving in Brussel gemaakt wordt. Als de vakbeweging invloed wil uitoefenen op de inhoud van die wetgeving, moet de FNV zich ook richten op het EU wetgevingsproces, gelijk het Haagse.

Gezien de nauwe verwevenheid van nationaal met Europees niveau zal in de FNV in beweging ieder lid en kaderlid, iedere onderhandelaar, iedere bestuurder en iedere beleidsadviseur zich bewust zijn van de Europese dimensie en zich daarvoor ook verantwoordelijk weten. Het Europese traject vormt vaak het voorportaal van een Nederlands traject en onderwerpen kunnen niet meer enkel op het nationale niveau geregeld worden. De verknoping van deze Europese dossiers met nationale dossiers is daarom cruciaal. De totstandkoming van Europese wet- en regelgeving vindt plaats in een ander kader dan het vertrouwde Nederlandse model; verschillen tussen de lidstaten en de vaststelling van een (haalbare) FNV visie betreffende de gewenste ontwikkeling, vragen een specifieke EU kennis en expertise. Lobbyen en ook actievoeren voor werknemersbelangen vindt niet langer alleen plaats in Den Haag, maar ook in Brussel. De nationale en Europese lobby zijn nauw en slim met elkaar verbonden zodat ze elkaar versterken.

Lobby in Brussel; 'one voice'

Als er een gedeelde visie is vastgesteld binnen EVV en ETUFs, is het zaak om die visie gerealiseerd te krijgen. Dat betekent een gerichte lobby richting (de ambtenaren van de) Europese Commissie die de voorstellen opstelt, en richting Europees Parlement en Raad die (veelal) samen de wetgever zijn. Dit kan niet zonder goede informatie-uitwisseling, goede afstemming en samenwerking tussen de vakcentrales en bonden uit de lidstaten. Kortom een gerichte lobby en de inzet van een breed netwerk.

Op prioriteitsdossiers met een sector- en bondsoverstijgend belang, zoals bijvoorbeeld rond het stakingsrecht, is het zaak dat vertegenwoordigers van FNV en FNV bonden op alle Europese tafels dezelfde lobbyboodschap uitdragen. Dus bij EESC, EVV en ETUFs, bilateraal met zusterbonden en zustercentrales, en in lobbycontacten met de Nederlandse regering, nationaal parlement en met Europarlementariërs. Dan ontstaat een bijzonder effectief 'snelkookpaneffect'. Dit vereist goede en snelle afstemming dus korte communicatielijnen tussen en grote inzet van alle betrokkenen. In sectoraal prioritaire dossiers kan het ook van belang zijn om een vergelijkbare snelkookpan te creëren door de alsdan relevante tafels te definiëren en van verschillende kanten gelijktijdend te 'belobbyen'.

Naar de toekomst zal de rol van Brussel in onze regelgeving alleen maar groter worden. Het is daarom aan noodzakelijk dat alle sectoren hun inhoudelijke Nederlandse sectorale EU inzet bepalen en samen met de koepel en de desbetreffende ETUF de daarbij benodigde lobby inzet via de EVV en ETUF lijn bepalen. Voor sector overstijgende dossiers dient deze inzet is een gezamenlijke inzet te worden bepaald tussen sectoren en koepel nodig. Daartoe zullen afstemming en samenwerking tussen sectoren en koepel op Europese dossiers worden alleen maar relevanter worden.

Om als FNV een rol in Europa te kunnen (blijven) opeisen, zijn voldoende fte's met specifieke EU deskundigheid nodig, naast vergroting van de EU deskundigheid en betrokkenheid van beleidsadviseurs met andere kennisgebieden. Ook kwalitatieve en kwantitatieve vergroting van de EU inzet van nationale vakbondsbestuurders met een functie in een ETUF en/of een grensoverschrijdend pakket is nodig.

3. GEVOLGEN CRISIS EN NOODZAAK CRISISAANPAK

Na de invoering van de euro en de uitbreiding van de Europese Unie, stakte de verdere verdieping van de Unie. De verwerping van de Europese Grondwet in 2005 en de daarna ontstane jarenlange politieke impasse zijn tekenend. In 2008 sloeg de kredietcrisis uit de Verenigde Staten over naar Europa. De kredietcrisis liep over in de eurocrisis en door de economische recessie groeiden de overheidstekorten van de lidstaten. Na invoering van de euro waren de rentelasten van veel zuidelijke lidstaten aanmerkelijk gedaald. De Zuid Europese landen maakten gebruik van deze extra bestedingsruimte totdat de kredietcrisis insloeg en de financiële markten, door forse afwaarderingen van de kredietwaardigheid, individuele lidstaten op de rand van de afgrond brachten.

Waar de financiële markten eerst uitgingen van een Eurozone die overal even sterk was, werd nu fors gespeculeerd op de individuele schuldposities. Rentes op staatsobligaties van lidstaten differentiëren nu afhankelijk van de schuldposities van de landen. Zo blijft de inmiddels hoog opgelopen Nederlandse staatsschuld via een zeer lage rente toch betaalbaar, maar worden Italië en Spanje door de zeer hoge rente op staatsobligaties op de rand van een faillissement gebracht.

Zonder EMU zouden de Zuid Europese landen hun munt hebben laten devalueren, zodat de staatsschuld 'automatisch' afgewaardeerd werd, en de uitstaande leningen van andere lidstaten dus ook. Door de EMU kan dit niet en moeten de surplus lidstaten, zoals Nederland en Duitsland, op een gegeven moment hun leningen aan de landen in nood afwaarderen. Daarmee ontstond ook politiek een tweedeling tussen landen in nood en landen die (in meer of mindere mate) moeten helpen.

**In Zuid Europese landen staat het huis in brand. In dat huis staan onze spullen [schuldtitels.]
En de brand dreigt ook naar ons over te slaan [domino effect]. Cruciaal is hierin opnieuw de positie van banken die dreigen om te vallen [af te branden].**

Intensievere coördinatie op het niveau van de Eurozone bleek nodig om de problemen waarvoor het eurogebied stond, aan te kunnen pakken. Er kwamen regels inzake Europees economisch bestuur (sixpack), een Europees semester, en tijdens opeenvolgende Eurotoppen werden steeds verder gaande pacts gesloten. Medio 2011 besloot de Europese Raad zo tot het EuroPlusPact dat met name betrekking heeft op terreinen die onder de nationale bevoegdheid vallen. Nationale regeringen moeten jaarlijks concrete nationale verplichtingen aangaan, onder Europees toezicht. Feitelijk heeft de EU daarmee bevoegdheid verkregen om scherpe randvoorwaarden te stellen aan nationale begrotingen. Het 'twopack' Europees economisch bestuur bepaalt bijvoorbeeld dat lidstaten hun ontwerpbegroting jaarlijks aan Brussel moeten sturen, waarna de Commissie gerichte aanwijzingen kan geven. Lidstaten die in grote problemen verkeren, maar nog geen Europese financiële steun aangevraagd hebben, kunnen alvast onder Europees toezicht, zeg maar curatele, geplaatst worden.

Na het Europees semester, het six-pack, het Euro Pluspact, het two-pack, en het BegrotingsPact, lijken de mogelijkheden tot verdere versterking van toezicht en handhaving op de begrotingsdiscipline van de lidstaten uitgeput.

Het is duidelijk dat de EU krachtig economisch bestuur nodig heeft om te voorkomen dat grote begrotingstekorten en macro-economische onevenwichtigheden een bedreiging vormen voor de euro en de Europese economie. Het is ook duidelijk dat macro economische onevenwichtigheden in land A gevolgen hebben voor land B en de Eurozone/EU als geheel. Maar ondanks de vele maatregelen, is de rust op de financiële markten anno 2012 nog niet hersteld en staat de kredietwaardigheid van de afzonderlijke Eurolanden nog steeds onder druk. De status quo levert geen economische groei op en veroorzaakt grote economische en politieke schade voor de EU als geheel en voor de afzonderlijke lidstaten.

FNV en bonden zijn ervan overtuigd dat de huidige aanpak van de eurolanden ter bestrijding van de crisis te eenzijdig gericht is op begrotingsconsolidatie en het daarmee samenhangende mantra van bezuinigen, bezuinigen en nog meer bezuinigen. Om het doel van duurzame, slimme en inclusieve groei en banen in de EU te realiseren dienen structurele zwakheden in Europese economieën te worden aangepakt. Maar het kan niet zo zijn dat lidstaten door hun verplichting tot begrotingsconsolidatie hun sociale stelsels, arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden uitkleden. Daarmee verwordt de doelstelling van de Europese samenwerking: welvaart en welzijn voor iedereen tot een loze kreet. Er moet juist nu meer aandacht komen voor investeren in groei en werkgelegenheid: meer en betere banen (met nationale banenplannen); voor investeren in onderwijs en onderzoek; voor Europees industriebeleid groeisectoren; voor het waarborgen van gelijke toegang tot publieke voorzieningen van hoge kwaliteit voor iedereen; voor de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting.

3.1 CRISISAANPAK HEEFT ONVOLDENDE DEMOCRATISCHE LEGITIMITEIT

De strikte begrotingsafspraken in het kader van het Europees economisch bestuur zijn gemaakt door de lidstaten. Het toezicht wordt uitgeoefend door de Commissie, maar de lidstaten bepalen. In de trojka-afspraken voor de steunverlening aan probleemlanden, krijgen ECB en IMF naast de Commissie echter vergaande mogelijkheden om in te grijpen op het bestuur van een euroland in moeilijkheden. De Memoranda van Overeenstemming (de voorwaarden voor steunverlening) bepalen specifiek welke aanpassingen er nodig zijn, zoals bijvoorbeeld een verlaging van het minimumloon of een afschaffing van de algemeen verbindend verklaring van cao's. In hoeverre kan een nationaal parlement dan nog haar nationale overheid ter verantwoording roepen?

Het Euroverdrag (Fiscal Compact) en het ESM verdrag zijn beide tot stand gekomen buiten de EU Verdragen, om een niet-welkome blokkering van sommige lidstaten te omzeilen. Dit werd politiek gezien noodzakelijk geacht, maar baart zorgen. Daar komt bij dat deze Verdragen enkel gelden tussen de eurolanden, hetgeen met zich meebrengt dat het Europees Parlement als medewetgever van de EU 27 (en daarmee als controle op de Raad) buiten spel staat.

Het 'twopack' Europees economisch bestuur brengt zonder twijfel een verdere beperking van het budgetrecht van nationale Parlementen met zich mee. Er is niet stilgestaan bij de vraag hoe de democratische controle op de door andere lidstaten te nemen beslissingen over nationale begrotingen vormgegeven zou moeten worden, nu het Europees Parlement buiten spel staat en het nationale belang niet hetzelfde is als het algemene Europese of Eurozone belang.

De FNV acht het van principieel belang dat de uitgangspunten van een democratische rechtstaat, zoals we die op nationaal niveau zo vanzelfsprekend vinden, ook gelden voor de Europese afspraken en verdragen in het kader van het crisisbeheer. Geen enkele tijdelijke crisis mag de waarborgen van democratie, vrijheid en gelijkheid zelfs maar tijdelijk opzij zetten.

3.2 CRISISAANPAK ZET ARBEIDSVERHOUDINGEN ONDER DRUK

De Europese arbeidsverhoudingen hebben een belangrijke rol gespeeld in het beperken van de gevolgen van de crisis. De sociale dialoog heeft in veel lidstaten en sectoren geleid tot innovatieve acties, zoals de invoering of uitbreiding van regelingen voor werktijdverkorting. De laatste tijd hebben sociale partners EU-breed moeite elkaar op nationaal niveau te vinden op de noodzaak en de omvang van bezuinigingen, over de hervorming van de sociale zekerheid en pensioenstelsels alsook over het toekomstige loonbeleid.

De Commissie stuurt sterk op loonbevriezing dan wel - verlaging en op een grotere loonflexibiliteit. Loonflexibiliteit is sterk afhankelijk van factoren zoals het niveau en de dekking van collectieve onderhandelingen, de machtsverhoudingen tussen vakbonden en werkgevers, het gebruik van loonsystemen op basis van prestatie en de aanwezigheid en hoogte van een minimumloon. De idee lijkt dat een hoge loonflexibiliteit meer groei oplevert.

De Commissie heeft tevens in de meetinstrumenten achter het Europees economisch bestuur een indicator opgenomen die de ontwikkeling loonkosten en arbeidsproductiviteit vergelijkt. De loonontwikkeling in lidstaten moet binnen een bepaalde bandbreedte blijven. Dat is op zich niet vreemd. Maar de beleidstoepassing van deze indicator leidt tot druk op loonflexibiliteit, waardoor lidstaten onder druk worden gezet om de loonontwikkeling actief te sturen, waarmee de Commissie indirecte druk zet op de vrije loononderhandelingen van sociale partners.

De FNV vindt het vanzelfsprekend dat sociale partners in tijden van crisis hun verantwoordelijkheid nemen, en stelt vast dat sociale partners dit Europa breed ook steeds gedaan hebben. Maar, zo beklemtoont de FNV, dat is en blijft aan sociale partners zelf. Bovendien zijn er zo grote verschillen tussen de lidstaten en tussen hun nationale stelsels van arbeidsverhoudingen dat een dergelijke algemene bandbreedte van loonontwikkeling geen recht doet aan de diversiteit tussen lidstaten, sociale stelsels, en stelsels van arbeidsverhoudingen.

Nederland met zijn sterke overlegeconomie behoort tot de betere EU presteerders en kent de laagste werkloosheid binnen de EU. Het Nederlandse sociale model heeft zich juist in deze moeilijke financieel economische tijden eens te meer bewezen. Helaas wordt het onze zusterorganisaties elders in Europa onmogelijk gemaakt hun verantwoordelijkheid op gelijke wijze te nemen.

Griekenland werd gedwongen om haar stelsel van nationale collectieve arbeidsovereenkomsten vergaand uit te hollen:

- **Het nationale cao-loon hoeft niet te gelden voor jongeren onder de 25.**
- **En voortaan mogen lokale werkgelegenheidscontracten afwijken van de gebruikelijke cao's en de algemene landelijke cao.**

Een eenzijdige afbraak van het Griekse stelsel van collectieve onderhandelingen. Ook de centrale loonvormingsstelsels in Spanje en Italië staan onder grote druk. En in Portugal werd het fundamentele recht van collectieve onderhandelingen beperkt. De Portugese overheid moest:

- **de maximale duur en hoogte van de werkloosheidsuitkering beperken,**
- **de arbeidstijdenwetgeving aanpassen,**
- **en de gronden voor collectief en individueel ontslag aanzienlijk uitbreiden, anders geen financiële ondersteuning uit het Noodfonds. Het Memorandum van Overeenstemming (met de voorwaarden voor de EU noodsteun) voor Cyprus is in de maak en kent vergelijkbare bepalingen, waar de Cypriotische vakbeweging machteloos tegen staat. Ook in Hongarije, Roemenië, Slowakije, Tsjechië en de Baltische landen, zorgen recent beleid en wetgeving voor massale afbraak van werknemers- en vakbondsrechten.**

Fundamentele rechten kunnen klaarblijkelijk te grabbel worden gegooid omdat dat opportuun is in crisistijd. Een precedent, dat grote gevolgen heeft. En voor je het weet, belanden wij ook in een discussie of dispensatie van een cao ook verleend moet kunnen worden als dat bedrijfseconomisch tijdelijk gunstig is. Of het recht op collectieve onderhandeling niet tijdelijk ingeperkt moet kunnen worden... Goede samenwerking met sociale partners, een gezamenlijke aanpak vanuit de eigen verantwoordelijkheden juist ook in tijden van crisis, lijkt helaas niet vanzelfsprekend.

De FNV stelt vast dat een dergelijke afbraak van het nationale stelsel van arbeidsverhoudingen geen positief effect kan sorteren op de begrotingspositie van de overheid. Een dergelijke maatregel lijkt ingegeven door de wens de voorwaarden te scheppen om de loonkosten van bedrijven vooral zo flexibel en laag mogelijk te houden. Of dat een duurzame groei impuls zal geven valt echter te betwijfelen.

De FNV stelt daarom voorop dat sociale partners in hun autonome onderhandelingen door de jaren heen een positieve bijdrage hebben geleverd aan economische groei en verhoging van welvaart en welzijn. Vitale bedrijven met vitale, betrokken werknemers zijn de motor voor groei. Door vakmanschap te ontwikkelen, nieuwe zekerheden te creëren, plezier in het werk te stimuleren, slimmer te werken met nieuwe technologieën, verhogen we duurzaam de arbeidsproductiviteit. Sociale partners moeten daarom hun verantwoordelijkheid kunnen blijven nemen, en overheden kunnen en mogen deze autonome onderhandelingen niet beperken. Integendeel, er valt een wereld te winnen als overheden ruimte scheppen voor innovatieve oplossingen door en met sociale partners. Het is urgent dat vakbonden in Europa beseffen dat hun grondrecht van collectief onderhandelen zwaar onder druk staat. De maatregelen van lidstaten en Commissie maken dat de arbeidsvoorwaardenvorming onder ILO niveau zakt. Het is ook even urgent dat de Europese vakbonden hier stevig met één stem stelling tegen nemen en offensieve en defensieve strategieën tegen ontwikkelen. Actief campagnevoeren hoort hier evenzeer bij. FNV en haar bonden in beweging spelen hier een krachtige rol in.

3.3 EEN NIEUWE STRUCTUURVISIE IS IN DE MAAK

Tegelijkertijd noodzaakte de optelsom van alle crisismaatregelen van de afgelopen jaren tot een structuurvisie. Raad, Commissie, ECB en Eurogroep beraadslaagden achter de schermen over de noodzaak van verdere economische, financiële en politieke integratie binnen de EU. Het debat gaat daarmee over de toekomstige vormgeving van Europa. In december 2012 neemt de Europese Raad belangrijke besluiten over de toekomstige vormgeving van en samenwerking binnen de Europese Unie. In minder dan een half jaar tijd, zijn er nu voorstellen voor de verdere integratie van de Economische en Monetaire Unie gedaan, die absoluut zeer ingrijpend te noemen zijn. Het tempo waarmee de vele maatregelen uitgewerkt zijn, doet vraagtekens rijzen met betrekking tot de deugdelijkheid van de voorbereiding van deze besluitvorming.

Dat blijkt duidelijk uit de idee van contracten tussen lidstaten en de EU zoals dat in het rapport van raadsvoorzitter Van Rompuy staat: "...gezien de structurele rigiditeiten op de arbeids, product-en dienstenmarkten, en institutionele verhoudingen, moeilijk snel te corrigeren zijn zodra ze aan het licht komen. Het is daarom belangrijk om de diepere oorzaken van onevenwichtigheden in een vroeg stadium aan te pakken, onder meer door ervoor te zorgen dat deze essentiële markten zich snel kunnen aanpassen aan schokken en dat de nationale kaders groei en werkgelegenheid bevorderen. Contractuele regelingen zouden zich dus moeten richten op micro-economische, sectorale en institutionele knelpunten, en gericht op de vergroting van het concurrentievermogen en de groei van de economie." Dit zou betekenen dat de 'contracten' het terrein van het nationale arbeidsmarktbeleid gaan raken. En daarmee wordt de idee van contracten een punt van zorg voor de vakbeweging, nu de Commissie ervan overtuigd lijkt te zijn dat centrale loononderhandelingsstelsels de flexibiliteit op een arbeidsmarkt kunnen belemmeren. Contracten zijn natuurlijk verplichtender dan aanbevelingen en adviezen. Daarom is het ook zo belangrijk om heel precies voor ogen te hebben welk terrein door de individuele 'contracten' bestreken zal worden. En wie controleert de inhoud van de contracten? Het Europees Parlement kan dat niet doen, want die is niet betrokken bij de totstandkoming van een groot gedeelte van het Europees economisch bestuur. De Jaarlijkse Groeianalyse wordt bijvoorbeeld enkel opgesteld door de Commissie, het Europees Parlement wordt niet gehoord, de Europese sociale partners worden niet geconsulteerd, en de nationale parlementen al helemaal niet. Maar wat dan, als een nationaal parlement het niet eens is met de inhoud van zo'n contract. Kunnen ze dan ook vriendelijk bedanken of is dat eigenlijk geen optie meer? En als tweede Kamer, regering en Commissie onderhandelen over contracten die het arbeidsmarktbeleid betreffen, waar staan sociale partners dan?

Een verdere Europese integratie in de richting van een begrotingsunie, een bankenunie en een politieke Unie is een goede zaak, want de oplossingen om uit de crisis te kunnen komen, ligt op Europees niveau. Maar de wijze waarop de lidstaten en EU instellingen dit proces aanpakken is zorgwekkend, zowel procedureel alsook qua inhoud.

Proces:

Het is noodzakelijk dat vergaande veranderingen kunnen rekenen op draagvlak bij burgers en sociale partners.

Dan is er geen sprake van een noodoplossing, maar van een welbewuste keuze voor meer geïntegreerde EU samenwerking;

geen overhaaste besluitvorming, maar breed publiek debat met betrokkenheid van burgers om noodzakelijk draagvlak te creëren;

geen gesloten consultatie van afzonderlijke lidstaten en suggestie van achterkamertjespolitiek, maar breed gedragen, open en transparante besluitvorming.

Het draagvlak voor de EU onder de burgers is nog nooit zo laag geweest, dat heeft direct verband met negatieve beeldvorming over verplichte bezuinigingen om uit crisis te geraken. Crisisbeheer (erger voorkomen, 'we hebben geen andere keus') vormt een negatieve reden voor meer integratie; draagvlak kan enkel gecreëerd worden met positieve argumenten (overtuigen van het goede van verdere Europese integratie).

Qua inhoud ontbreekt het in alle besluitvorming naar een verder geïntegreerde EMU aan het zelfs maar noemen van een sterke sociale pijler. Nu er meer dan 25 miljoen mensen werkloos zijn in de Unie, nu armoede en sociale uitsluiting oplopen, nu de toegang tot publieke voorzieningen in gevaar komt, is het noodzakelijk om een grotere economische en budgettaire integratie te laten samen gaan met het streven naar een socialer Europa.

De vier pijlers van een verdere integratie van de EMU - bankenunie, begrotingsunie, economische unie en politieke unie - volstaan niet om de muntunie een stevig draagvlak te geven. Er moet een vijfde pijler toegevoegd worden: de sociale unie.

Met aandacht voor kwalitatief hoogwaardige publieke diensten die behoorlijk gefinancierd worden, voor minimumlonen die een waardig leven mogelijk maken, voor een sterk sociaal vangnet, en voor een sociaal protocol dat fundamentele sociale rechten en arbeidsvoorwaarden beschermt. De hervormingen, bezuinigingen en investeringen waartoe regeringen zich binnen het Europees semester verplichten, moeten strikter getoetst worden op hun gevolgen voor de werkgelegenheid en de sociale bescherming.

4. EEN SOCIAAL EUROPA IS NOODZAAK

Het Europese project is altijd - in ieder geval op papier - ook een sociaal project geweest. Economische en monetaire bevoegdheden werden naar Europa overgeheveld. Sociale waarborgen bleven een nationale bevoegdheid. En sociale partners hadden autonomie waar het ging om looneisen en de meeste andere arbeidsvoorwaarden.

Voor de crisis nam men makkelijk aan dat economische vooruitgang in de Europese Unie gepaard gaat met sociale vooruitgang. Kanttekening is dat de Europese instellingen uitgebreide bevoegdheden hebben om de economische marktvrijheden (de bepalingen inzake het vrij verkeer) af te dwingen en de intra-Europese mededinging vorm te geven, maar daar gezien de hierboven omschreven bevoegdheidsverdeling niet zo makkelijk een sociale dimensie aan kunnen verbinden. De kern van onze welvaartsmodellen blijft een nationale aangelegenheid, maar tegelijkertijd is ondertussen wel degelijk ook een Europees sociaal beleid ontstaan. Dit Europees sociaal beleid is gebaseerd de Verdragen en is bij elke Verdragswijziging uitgebreid. Belangrijke aspecten van sociaal beleid zoals arbeidsomstandigheden, non-discriminatie en gendergelijkheid, zijn in de loop der jaren naar het Europese niveau overgeheveld en is er een uitgebreide Europese coördinatie op werkgelegenheid en sociaal beleid ontstaan.

4.1 VERDRAG VAN LISSABON

Met het Verdrag van Lissabon is de sociale dimensie van de Europese Unie versterkt. Artikel 9 VWEU bepaalt zo dat de Unie bij de ontwikkeling en tenuitvoerlegging van al haar besluiten rekening houdt met haar sociale doelstellingen, een verplichting tot toetsing achteraf en tot een sociale 'impact assessment' van tevoren. Tot op heden heeft deze bepaling echter nauwelijks body gekregen.

Het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie is met het Verdrag van Lissabon juridisch bindend geworden, en is de toetreding van de EU tot het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) mogelijk gemaakt. Een vierde belangrijke stap vooruit is het Protocol met betrekking tot diensten van algemeen economisch belang, dat een aantal beginselen benoemt, die worden omschreven als gedeelde waarden van de Unie, zoals kwaliteit en toegankelijkheid en het vereiste van een universele dienstverlening. Deze waarden hebben daarmee betrekking op de uitvoering van de publieke taak van een lidstaat, en vormen de brede basis voor de inhoud van de sociale verplichtingen van een lidstaat jegens haar burgers.

In beginsel staat het Verdrag van Lissabon daarmee voor:

- actief EU sociaal beleid,
- kwalitatief goede publieke voorzieningen voor iedereen,
- bescherming van de grondrechten van burgers.

Maar, de crisis heeft roet in het eten gegooid. De sociale doelstellingen zijn ondergeschikt geraakt aan de noodzaak van nationale bezuinigingen om uit de crisis te geraken. Impact assessments vinden nauwelijks plaats, en publieke voorzieningen staan onder druk.

De FNV is ervan overtuigd dat de sociale bepalingen van het Verdrag van Lissabon niet alleen kunnen gelden in een mooi weer scenario, maar hun waarde juist in economisch zware tijden moeten bewijzen. En dat is vooralsnog helaas niet het geval. Dat moet anders; de verdragsverplichtingen moeten juist ook nu toegepast worden.

De crisis dwingt lidstaten om hun zeer strenge bezuinigingen door te voeren. De uitgangspunten voor het nationale financieel-economische beleid zijn Europees vastgelegd, daar hebben alle lidstaten zich aan te houden. Sociaal beleid blijft echter van overwegend nationale aard. De FNV is ervan overtuigd dat je geen planeconoom behoeft te zijn om te zien op welk terrein lidstaten gaan bezuinigen en de concurrentiepositie ten opzichte van andere lidstaten verstevigen. Minder uitgaven aan sociale zekerheid en minder loonkosten voor bedrijven verstevigen de concurrentiepositie van lidstaten, maar gaan ten koste van welvaart en welzijn van de eigen bevolking en op de langere termijn ten koste van het sociale gezicht van de EU als geheel.

Daarom roept de FNV op om de concurrentie van lidstaten onderling niet over het hoofd van de werknemers en burgers te laten plaatsvinden. Op Europees niveau moet een raamwerk van duidelijke en eerlijke regelgeving ter begrenzing van de mogelijkheden tot concurrentie neergelegd worden, daar waar het gaat om:

- **gelijk loon en arbeidsvoorwaarden voor gelijk werk;**
- **gelijke toegang voor iedereen tot diensten van algemeen economisch belang van een hoge kwaliteit (dit betekent o.a. gelijke toegang tot sociale uitkeringen van een goed niveau en duur).**

4.2 INTERNE MARKT EN GRONDRECHTEN VAN BURGERS EN WERKNEMERS

Het Verdrag van Lissabon biedt nog onvoldoende helderheid daar waar het gaat om de verhouding tussen de interne markt regelgeving en de bescherming van de rechten van werknemers en burgers.

De interne markt is gebaseerd op de vier fundamentele vrijheden (kapitaal, goederen, diensten en personen); lidstaten mogen geen barrières opwerpen die onderscheid maakt tussen de 'eigen' ingezetenen en EU-ingezetenen/bedrijven/aanbieders. Een model dat theoretisch natuurlijk niet ten koste hoeft te gaan van de bescherming van rechten van werknemers. Maar in de praktijk blijkt dat aan de bescherming van de vier fundamentele vrijheden binnen de interne markt toch meer gewicht toekomt dan aan de bescherming van de (sociale) grondrechten van de burgers. Met alle negatieve gevolgen van dien, zoals bleek uit de bekende uitspraken Viking, Laval en Ruffert uit 2007, waarmee de bescherming van een grondrecht de facto ondergeschikt werd gemaakt aan de werking van de interne markt.

In de Eemshaven doen Portugese, Poolse en Nederlandse installateurs precies hetzelfde werk. Maar zij verdienen er 3 verschillende inkomens mee. Buitenlandse werknemers worden onderbetaald en de Nederlandse cao's en werkgelegenheid worden ondermijnd. Dit is een onwenselijk negatief effect van het vrij verkeer van werknemers in Europa.

FNV en bonden zijn ervan overtuigd dat de bescherming van de grondrechten van burgers en werknemers ten opzichte van de overheid van fundamenteel belang is in een democratische rechtstaat. Dit brengt met zich mee dat de bescherming van de grondrechten van haar burgers, en de verplichtingen van een overheid die daaruit voortvloeien, principieel van een ander karakter zijn dan de economische uitgangspunten van de interne markt.

Werknemers kunnen door heel Europa aan het werk. Dan moeten zij ook overal actie mogen voeren om op te komen voor hun belangen. Ook in de Eemshaven. En dus mogen vakbonden daar ook stakingen uitroepen. Als uiterst redmiddel. Net als bij ieder ander bedrijf. Staken is namelijk een grondrecht.

Nu de ontwikkeling van de Europese interne markt zo gevorderd is, is het tijd voor een principiële opvatting over de verhouding tussen die interne markt en de bescherming van grondrechten in een democratische rechtstaat. FNV en bonden zijn ervan overtuigd dat de werking van de interne markt moet eindigen daar waar de grondrechtelijke bescherming van burgers en werknemers ten opzichte van de overheid begint.

Concurrentie op de mate van grondrechtenbescherming kan donweg niet in een democratische rechtstaat. Om duidelijk te maken dat de EU en de lidstaten alle gebonden zijn aan dezelfde grondrechtenbescherming, moet de EU niet alleen toetreden tot het EVRM (waar alle lidstaten al partij bij zijn) maar moeten die lidstaten, die dat nog niet volledig hebben gedaan, en de EU ook toetreden tot het ESH, dat de sociale grondrechten -in de zin van sociale verplichtingen van een overheid ten opzichte van haar burgers en werknemers- bevat. Een Social Progress Clause bij het Verdrag moet eens te meer duidelijk maken dat de EU instellingen ook zelf gehouden zijn de grondrechten van de Europese burgers te beschermen bij het uitvoeren van beleid en regelgeving en zou het 'sociale gezicht' van de EU zelf, naast en in aanvulling op het sociaal beleid van de lidstaten ondersteunen.

De FNV roept op tot:

Fundamentele sociale rechten (waaronder werknemersrechten) mogen geen voorwerp zijn van concurrentie in de interne markt;

Toetreding van de EU tot het (herziene) Europees Sociaal Handvest (ESH) om daadwerkelijke vooruitgang binnen de lidstaten en de EU op sociaal terrein te realiseren en als bescherming tegen (nationale) afbraak van sociale verworvenheden, alsmede ratificatie van de Verdragen van de IAO;

Toevoeging van een Social Progress Clause aan het Verdrag.

4.3 EU 2020 STRATEGIE

De Europese werkgelegenheidsstrategie en de Strategie van Lissabon gaan uit van open coördinatie van het sociaal en werkgelegenheidsbeleid van de lidstaten: lidstaten zijn en blijven verantwoordelijk voor het eigen sociaal en werkgelegenheidsbeleid, maar door het onderling vergelijken van de prestaties aan de hand van indicatoren zouden lidstaten als het ware vanzelf meer naar elkaar toegroeien in positieve zin. Ook de opvolger van de strategie van Lissabon, de EU 2020 strategie, gaat uit van dit idee.

De EU 2020-strategie moet een goede uitweg uit de crisis bieden en daarom hebben de lidstaten een vijftal hoofddoelstellingen afgesproken¹. Lidstaten moeten deze streefdoelen jaarlijks vertalen in nationale doelstellingen in een zogeheten Nationaal Hervormings Programma (NHP). De Commissie coördineert deze NHP's binnen het zogeheten "Europees semester", de jaarlijkse cyclus van economische beleidscoördinatie. Het Europees semester verbindt de NHP's van de lidstaten met de Stabiliteits- en Convergentieprogramma's die de lidstaten in het kader van het Europees economisch bestuur (Groei en StabiliteitsPact) moeten opstellen. Deze Stabiliteits- en Convergentieprogramma's zijn verplichtend, in die zin dat de Europese Commissie in geval van een buitensporig tekort lidstaten -op straffe van een financiële sanctie- kan dwingen de aanbevelingen op te volgen. Als de lidstaten daarentegen niet voldoen aan de vereisten van de EU 2020 strategie, heeft de Commissie geen enkele afdwingmogelijkheid.

Hierdoor zijn de sociale, duurzaamheids en werkgelegenheidsafspraken geworden tot mooie, loze beloften. Dit verschil in afdwingbaarheid wordt nog schurender, omdat de doelstellingen van de EU 2020 strategie lidstaten nopen tot investeringen. Maar hoe kunnen lidstaten nu grote investeringen doen met het oog op de werkgelegenheidsafspraken, armoede- en duurzaamheidsafspraken als ze tegelijkertijd gedwongen zijn om zeer ingrijpend te bezuinigen?

¹1) Meer onderzoek en ontwikkeling (In 2020 moeten investeringen in onderzoek van overheid en bedrijven gestegen zijn tot 3% BNP),
2) Meer werkgelegenheid (In 2020 moet de werkgelegenheidsgraad 75% bedragen. Meer jongeren, ouderen, laaggeschoolden en legale immigranten moeten aan het werk),
3) Groene economische groei (In ieder geval moet de uitstoot van broeikasgassen met 20% worden verminderd ten opzichte van 1990, de energie-efficiëntie met 20% verhoogd en 20% van de energie moet op duurzame wijze worden opgewekt),
4) Bevorderen van sociale insluiting (het aantal mensen in een armoedesituatie moet worden verminderd met tenminste 20 miljoen),
5) Onderwijsniveau verhogen (In 2020 moet het percentage schooluitval onder de 10% liggen en moet tenminste 40% van de jongeren een diploma in het hoger onderwijs halen).

De crisis heeft duidelijk gemaakt dat de verplichtingen inzake het Europees economisch bestuur negatieve consequenties hebben voor sociale vooruitgang, en soms direct afbraak van arbeidsvoorwaarden, lonen en sociale bescherming in lidstaten ten gevolge hebben. Dat staat haaks op de idee van Europese samenwerking als middel tot verhoging van welvaart en welzijn.

De FNV is ervan overtuigd dat deze nationale sociaal-economische gevolgen van Europees economisch beleid enkel effectief tegen gegaan kunnen worden door op Europees niveau ook Europees sociaal beleid te coördineren. Dat betekent niet dat nationale bevoegdheden op sociaal en werkgelegenheidsterrein overgeheveld moeten worden naar Brussel, maar het betekent wel dat de relatie tussen de uitgangspunten van het Europees sociaal model en de uitgangspunten van het Europese toezicht op het nationale begrotingsbeleid enkel op EU niveau gereguleerd kunnen en moeten worden. Het 'met een hekje eromheen' bewaken van nationale sociale verworvenheden volstaat niet meer. Europese oplossingen zijn evenzeer nodig. De FNV roept er daarom toe op om de doelstellingen van de EU 2020 strategie beter te integreren binnen het Europees semester, in die zin dat de bezuinigingsopdrachten aan de lidstaten geen afbreuk mogen doen aan de sociale en duurzaamheidsdoelstellingen van de EU 2020 strategie. En dat lidstaten ook moeten voldoen aan de sociale beleidsdoelstellingen uit de EU 2020 strategie. Aanbevelingen van de Commissie moeten opgevolgd worden, gelijk het Europees economisch bestuur, volgens het beginsel 'comply or explain'.

De FNV heeft meermalen gevraagd dat de Nederlandse regering zich aan haar afspraken houdt en een nationaal banenplan opstelt, gelijk Nederland heeft afgesproken met de Europese Raad. Premier Rutte heeft ons laten weten dat die 'plechtige verklaring van staatshoofden en regeringsleiders' boterzacht is; Nederland ziet geen reden om een banenplan ter bestrijding van de (jeugd)werkloosheid op te stellen omdat Nederland na Oostenrijk de laagste jeugdwerkloosheid in de EU heeft. Saillant detail is dat Oostenrijk wèl een banenplan opgesteld heeft om te voorkomen dat de Oostenrijkse jeugdwerkloosheid verder oploopt.

5. ONDANKS ALLES: EUROPA IS NIET HET PROBLEEM MAAR DEEL VAN DE OPLOSSING

In de publieke opinie wordt de Eurocrisis consequent voorgesteld als veroorzaakt door gebrek aan begrotingsdiscipline en vooral ook door “luie Grieken die een loopje namen met de cijfers”. Deze opinie bagatelliseert de grootte van het probleem en miskent de diversiteit ervan. Zo voldeden Ierland, Portugal en Spanje wel aan de vereisten van de Europese begrotingsdiscipline. De problemen verschillen per lidstaat, en dat maakt het ook zo moeilijk een oplossing te vinden. Te vaak is de zwarte Piet toegespeeld aan Europa of aan andere lidstaten en te vaak is voorgespiegeld als dat een bepaalde impopulaire maatregel ‘moest van Brussel’, ook wanneer dit de eigen besluitvorming betrof. Er is daarmee in veel lidstaten bijzonder weinig draagvlak voor verdere integratie. Europa wordt meer en meer beschouwd als probleem, in plaats van de oplossing. Het vertrouwen in de EU is nog nooit zo laag geweest. Dit gebrek aan vertrouwen heeft natuurlijk een directe relatie tot de crisis en de waardering van de crisisaanpak door EU en lidstaten. Maar heeft ook alleszins te maken met een gebrek aan openheid en transparantie.

Nu de basis van de verdere Europese samenwerking door de Eurocrisis structureel gewijzigd is, nu door staatshoofden en regeringsleiders achter de schermen onderhandeld wordt over de vormgeving van een versterkte samenwerking, staan burgers en werknemers buiten spel. Het ontbreken van een publiek debat zegt veel over de mate van betrokkenheid van de burger en werknemer. Dit is een voedingsbodem voor kortzichtige anti-Europese sentimenten die het broodnodige debat vervuilen. Als dat niet verandert, heeft de verdere verdieping van de Europese samenwerking bij voorbaat weinig kans van slagen.

Toch wordt binnenkort de stap gezet naar een “federatie van natiestaten”, een fundamentele stap richting verdere Europese integratie.

De FNV is ervan overtuigd dat Nederland niet alleen uit de eurocrisis kan komen, en dat ook niet zou moeten willen. Europa biedt juist de beste kansen voor de oplossing van het probleem. Op mondiaal niveau leidt de Eurocrisis tot andere economische machtsverhoudingen. De opkomst van economische grootmachten als China en India vergt hechte Europese samenwerking om niet af te glijden naar de periferie van het wereldtoneel. Op nationaal niveau zijn dergelijke vraagstukken domweg niet meer op te lossen. Europa is dus nodig.

Maar daartoe moeten we een paar waarheden onder ogen durven zien.

- Er is geen magische, kosteloze oplossing uit de crisis. Noch de massale steunaankopen door de Europese Centrale Bank, noch afschrijven van EMU schulden door de private sector is zonder kosten, en ook een bankenunie redt probleembanken niet vanzelf;
- Lidstaten moeten boven hun strikt nationale belang uitstijgen, en solidariteit met andere lidstaten tonen. De crisis is een verdelingsvraagstuk. Solidariteit zal maatregelen tot herstel van de rust op de financiële markten moeten combineren met gerichte maatregelen tot herstel van groei en werkgelegenheid, en;
- Burgers en werknemers in de lidstaten moeten behalve nationaal burger ook ‘Europees burger’ zijn, en middels transparante en open informatie weten wat er speelt, welke keuzes er gemaakt gaan worden en waarom.

De FNV vindt dat daartoe een andere, meer sociale en solidaire koers noodzaak is. Een koers die duidelijk maakt dat Europa staat voor een herstel uit de crisis, dat Europa staat voor welvaart en welzijn van haar burgers. Dat een nationale burger een Europees burger is, en dat Europese samenwerking meer is dan de optelsom van alle nationale belangen.

Hiertoe is een maatschappelijk debat nodig; burgers en werknemers moeten betrokken worden. Deze Europavisie wil nadrukkelijk ook een bijdrage leveren aan dit nodige publieke debat over de toekomst van Europa.

Maar eerst en vooral wil deze Europavisie vaststellen dat Europa van ons is; van de burgers en werknemers. Wij hebben als geen ander belang bij de verdere vormgeving van de Europese integratie. Dat belang kunnen we niet enkel aan politici overlaten. Dat debat hebben we zelf mede in de hand en moeten we daarom ook zelf voeren. Met onze bonden, beleidsmedewerkers, bestuurders en (kader)leden.

BIJLAGE I:

EUROPESE VERTEGENWOORDIGINGEN

EVV (ETUC)

Het EVV is de Europese vakbondskoepel waar de vakcentrales uit de EU lidstaten deel van uitmaken. En de ETUFs zijn op hun beurt ook weer aangesloten bij het EVV.

Momenteel zijn er 83 vakcentrales uit 35 verschillende landen in Europa aangesloten, alsmede 12 ETUFs. In totaliteit vertegenwoordigt het EVV zo'n 50 miljoen leden. Besluiten van het EVV binden de aangesloten organisaties. De reguliere vertegenwoordiging in het EVV is van groot belang omdat de FNV zo invloed kan uitoefenen (binnen en) met het EVV richting Raad, het Europees Parlement en de Europese Commissie. Daartoe onderhoudt de FNV contacten met 'national officers' van zusterorganisaties en wisselt informatie uit met die zusterorganisaties.

EUROPESE BEROEPSFEDERATIES (ETUFS)

Van groot belang voor het sectorale vakbondswerk zijn daarnaast de ETUFs (sectorale Europese vakbondskoepels), waar onze FNV bonden per sector bij aangesloten zijn. Sectoren houden immers niet op bij de grens. In de ETUFs werken kaderleden en vakbondsbestuurders samen met hun collega's van Europese zusterbonden. De ETUFs spelen in en naast het EVV een rol in de lobby rond vakbondsdossiers richting de Europese instellingen. Ook maken zij deel uit van sectorale sociale dialogen en coördineren zij het EOR werk binnen grensoverschrijdende ondernemingen binnen de EU. Voorts zijn de ETUFS en de daarbinnen bestaande sub sectorale commissies een platform voor concrete samenwerking rond enerzijds beleids- en strategievorming en anderzijds praktisch vakbondswerk zoals fusies en reorganisaties over de Europese grenzen heen.

EUROPESE SOCIALE DIALOOG

De Europese sociale dialoog omvat de raadplegingen, de onderhandelingen en de gemeenschappelijke acties genomen door Europees sociale partners. De Europese sociale dialoog kan op bedrijfstak overkoepelend (sector overstijgend) en op (sub) sectoraal niveau plaatsvinden. De FNV coördineert de deelname van nationale experts aan de sector overstijgende sociale dialoog, de ETUFs coördineren hun eigen sectorale sociale dialoog.

EU SOCIALE DIALOOG LEIDT TOT WETGEVING

Anders dan we in Nederland kennen, moeten de Europese sociale partners door de Commissie geraadpleegd worden voordat de Commissie voorstellen op het gebied van sociaal beleid indient. Als sociale partners tot een overeenstemming komen, kunnen ze die overeenkomst ofwel in eigen geledingen ten uitvoer brengen (in Nederland vaak middels een aanbeveling van de Stichting van de Arbeid), ofwel aanbieden aan de Europese Commissie die de overeenkomst vervolgens om moet zetten in een wetsvoorstel. Zo zijn in de Europese sociale dialoog onder meer overeenkomsten gesloten over ouderschapsverlof, deeltijd werken, arbeidsovereenkomsten van bepaalde duur, telewerk, en werk gerelateerde stress.

SECTORAAL NIVEAU

Ook op sectoraal niveau vindt sociale dialoog plaats. Zo bestaat er onder andere een sectorale dialoog in de textiel, uitzendarbeid, bouw, agrarisch, metaal, lokale overheid, elektriciteit en ziekenhuizen. Vaak zijn het de beroepsfederaties die hier deel van uitmaken.

VOORBEELDEN VAN EUROPESE VAKBONDSDOSSIERS ZIJN:

- Detacheringsrichtlijn
- Campagne sociale dumping
- Richtlijn derde landen
- Ketenaansprakelijkheid
- Zwart werk
- Werkgelegenheidsplan bouw (crisis)
- Dossiers op het gebied van arbeidsomstandigheden (o.a. Nano, OPS, asbest, e.a.)
- Needlestick injuries (bescherming verpleegkundigen tegen HIV/aids)

EOR

De medezeggenschap binnen de onderneming houdt in beginsel op bij de grens, terwijl bedrijven steeds meer internationaal georganiseerd zijn.

De Europese ondernemingsraad zorgt ervoor dat de inspraak van werknemers niet bij de grens stopt, maar dat er grensoverschrijdende medezeggenschap is. Zowel werkgever als werknemers kunnen het initiatief tot een EOR nemen, de EOR valt vervolgens onder de wetgeving van het land van het moederbedrijf. De Europese vakbondsfederaties coördineren de initiatieven tot oprichting van een EOR. De ETUFs werken hiertoe met EOR-coördinatoren, veelal een vakbondsbestuurder uit de lidstaat waar het bedrijf is gevestigd. Vakbondsbestuurders en kaderleden hebben zitting in de EOR-en. FNV bonden maken deel uit van de EOR, coördineren de EOR, en beïnvloeden de regelgeving die op zijn beurt weer (het functioneren van) de EOR beïnvloedt.

EESC

Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) moet geraadpleegd worden over voorstellen van regelgeving op economisch en sociaal terrein. Het EESC bestaat uit werknemers-, werkgevers- en maatschappelijk middenveldorganisaties. FNV en bonden hebben 3 zetels in de werknemersgroep van het EESC. De reguliere vertegenwoordiging in het EESC biedt een handvat voor beïnvloeding door: inhoud adviezen; informatie-uitwisseling en contacten; gebruikmaken van het EESC netwerk om te toetsen in hoeverre voor FNV en bonden belangrijke onderwerpen gesteund worden door werkgevers en of andere actoren.

BIJLAGE II:

A SOCIAL COMPACT FOR EUROPE

ETUC RESOLUTION ADOPTED BY THE EXECUTIVE COMMITTEE AT ITS MEETING ON 5-6 JUNE 2012

Gathered within the European Trade Union Confederation, we, trade union leaders of Europe, want to launch an appeal and propose a Social Compact for Europe.

We see increasing inequalities, rising poverty and exclusion, soaring unemployment, work insecurity that affects particularly young people, and growing disillusion about the European project.

We see a worrying increase in nationalism, racism and xenophobia. This trend, exacerbated by low wage competition, could lead to a rejection of the European project that the ETUC has always supported.

We see that the post-war economic and social settlement, which led to the creation of the European Union and the European social model, is threatened. This unique social model has brought considerable gains for citizens and workers and has allowed us to rebuild from crisis to prosperity.

We affirm that fundamental social rights must have priority over economic freedoms. That is the spirit of the Charter of Fundamental Rights integrated in the Treaty of Lisbon. That should be emphasised in a Social Progress Protocol to be appended to the Treaties.

We believe that monetary union must serve the European integration process, based on the principles of peace, democracy and solidarity, as well as economic, social and territorial cohesion. This is the way to secure a future for citizens in a globalised world.

We recall that the EU's stated purpose is economic and social progress. Achieving the EU's 2020 objectives requires socially stable societies, sustainable economic growth and financial institutions serving the real economy.

We believe that it is through social dialogue that we will be able to seek fair and efficient solutions in response to the grave crisis that the Union faces. But, regrettably, we see democracy at work and social dialogue often being disregarded, attacked and undermined.

We call on the EU to focus on policies improving living and working conditions, quality employment, fair wages, equal treatment, effective social dialogue, trade union and other human rights, quality public services, social protection - including fair and sustainable health and pension provisions - as well as an industrial policy favouring a just transition towards a sustainable development model. Such policies would contribute to building citizens' trust in their common future.

We reject all policies leading to downwards competition be it on labour rights, wages, working time, social security, taxes or the environment.

We support coordinated economic policies as well as the objective of sound public accounts but we deplore the economic governance measures put in place that undermine social achievements of the past decades, stifle sustainable development, economic recovery and employment and destroy public services. This is why we oppose the Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union (TSCG).

We are also concerned at the method used to produce the TSCG Treaty that excluded meaningful involvement of the European Parliament and citizens.

We insist that the EU and its member states should observe scrupulously European and international instruments such as ILO conventions, the jurisprudence of the European Court of Human Rights and the revised European Social Charter, to which the European Union should accede as well as to its Protocol providing for a system of collective complaints (1995).

For all these reasons, we demand a Social Compact for Europe, the contents of which we offer to discuss and agree upon at EU tripartite level.

THE EUROPEAN TRADE UNION CONFEDERATION CONSIDERS THAT THE FOLLOWING ELEMENTS SHOULD BE INCLUDED IN THIS SOCIAL COMPACT:

Collective bargaining and Social dialogue:

Free collective bargaining and social dialogue are an integral part of the European Social Model. Both must be guaranteed at the EU and national level. Each member state should put in place the relevant supporting measures;

The autonomy of the social partners at national and European level as well as their role and position must be respected; there must be no unilateral intervention by the public authorities in collective bargaining or existing collective agreements; and coverage of workers by collective agreements should be maximized;

Effective involvement of social partners, as from the diagnostic phase, in European economic governance and national reform plans is essential. Efforts to adapt to changing circumstances should be commensurate with peoples' means and not be borne by workers and their families alone.

Economic governance for sustainable growth and employment:

Urgent measures to bring the sovereign debt crisis to an end and give the ECB the role of lender of last resort, thus enabling it to issue Eurobonds. Growth programmes adapted to each country should be discussed, agreed and monitored with social partners;

European industrial and investment policies aimed at meeting the economic and environmental challenges; priority should be given to investments in sustainable infrastructure, research and development, climate technology and renewable resources. They should not be included in the calculation of public deficits;

Rules to secure a regulated, solid and transparent financial sector at the service of the real economy;

Extra resources, raised from improved use of the European structural funds, the European Investment Bank, project bonds, and an adequately engineered financial transaction tax, should be allocated to social and environmental purposes;

Stop EU pressure to liberalize public services which are a national responsibility;

Decent wages for all, contributing to growth and internal demand;

A youth guarantee for all young people in Europe, ensuring the provision of a decent job, or of adequate training opportunities, within four months of unemployment or leaving school;

Measures to improve the quality of jobs and combat precarious jobs; fight abuses in the practice of part time, temporary and fixed term contracts;

Active labour market policies including initiatives to support people with little or no links to the labour market.

Economic and social justice:

Redistributive and graduated taxation on income and wealth, and the end of tax havens, tax evasion, tax fraud, corruption and undeclared work;

Determined action against speculation;

Effective measures to secure equal pay and equal rights for work of equal value for all; collective agreements and equal wages should apply to all whatever the form of their contract, specifically when they work at the same work place;

Implementation of policies to end the pay gap between women and men;

Wage-setting to remain a national matter and to be dealt with according to national practices and industrial relation systems. Negotiations between social partners at the relevant level are the best tool to secure good wages and working conditions; the statutory minimum wage, in those countries where trade unions consider it necessary, should be increased substantially. In any event, all wage floors should respect Council of Europe standards on fair wages. Harmonisation of the corporate tax base and minimum rates of taxation for companies, possibly with the introduction of a minimum rate of 25%, the current average level of imposition in Europe. **We call on European employers' organisations, EU institutions, national governments and supportive organisations to engage in a discussion on this ETUC proposal for a Social Compact for Europe.**

BIJLAGE III:

VERKLARENDE BEGRIPPENLIJST

Begrotingspact/begrotingsverdrag: Verdrag inzake stabiliteit, coördinatie en governance in de Economische en Monetaire Unie (in het Engels 'fiscal compact'). Engeland en Tsjechië doen niet mee. Doel is om de begrotingsdiscipline te versterken door middel van automatische sancties en een strikter toezicht, en met name door de invoering van de begrotings-evenwicht-regel (zogenoemde gulden of gouden regel). Concreet zou een begroting in evenwicht moeten zijn of een overschot vertonen, met hoogstens een tekort van 0,5% van het BBP. Zodra daarvan afgeweken wordt, moet een automatische procedure in gang treden, vastgelegd in de wet of grondwet. De lidstaten kunnen een andere lidstaat voor het Europees Hof van Justitie dagen, dat een bindende uitspraak doet. Als de nationale staatsschuld hoger is dan 60% van het BBP, moet deze afgebouwd worden naar rato van 1/20e per jaar. Ondertekening van het Begrotingsverdrag is een voorwaarde voor eurolanden om een beroep te kunnen doen op het ESM.

Economische en Monetaire Unie (EMU): bestaat uit 17 lidstaten van de Europese Unie die allemaal de euro als betaalmiddel hebben. De Europese Centrale Bank (ECB) bepaalt het monetair beleid van de EMU. De EMU-lidstaten (eurolanden) werken op economisch en een monetair gebied nauw samen. De lidstaten zijn zelf verantwoordelijk voor een goed nationaal economisch beleid. Maar ze stemmen hun beleid wel op elkaar af. Ook voeren de lidstaten een gezamenlijk budgettair beleid, met onder meer afspraken over de maximale hoogte van de rente en de staatsschuld. De schuldencrisis heeft aangetoond dat vroegtijdige controle op het financieel-economische beleid van de eurolanden noodzakelijk is. Landen die aanbevelingen van de Europese Commissie niet opvolgen, kunnen zelfs te maken krijgen met (financiële) sancties.

Erasmus Programma: Het Erasmus programma is een in 1987 opgericht programma voor het stimuleren van hoger onderwijs in de Europese Unie. Het Erasmus programma maakt onderdeel uit van het zogenaamde Leven Lang Leren Programma wat weer onder het SOCRATES programma valt. Het doel van het Erasmus programma is het stimuleren van uitwisseling tussen studenten voor studie of stage.

(herzien) ESH: het Europees Sociaal Handvest is een internationaal mensenrechtenverdrag met de meer sociale grondrechten. Het verdrag stamt uit 1961, maar is in 1996 herzien (vandaar herzien ESH). De meeste artikelen zijn geformuleerd als aanbeveling of streefdoel en minder als afdwingbaar recht.

ESM Verdrag: Het European Stability Mechanism (ESM) is een permanent financieel noodfonds dat leningen verstrekt aan Eurolanden die in financiële problemen verkeren. Het uiteindelijke doel van deze steun is het bewaken van de economische en financiële stabiliteit van de EU (en de euro). Dit permanente noodfonds is de opvolger van het tijdelijk noodfonds, de EFSF. Het ESM opereert op basis van het ESM Verdrag tussen de 17 Eurolanden uit 2011, op basis van voortschrijdend inzicht gewijzigd en opnieuw getekend door de Eurolanden op 2 februari 2012. ESM Verdrag staat naast de Verdragen van de Europese Unie (VEU en VWEU). Besluiten worden genomen door de Raad van Gouverneurs (de ministers van Financiën van de eurolanden).

Europees economisch bestuur: Europees economisch bestuur vóór de eurocrisis vond plaats op basis van het Verdrag van Maastricht (1992) en op basis van het Stabiliteits- en Groeipact (1997). Onder druk van de eurocrisis hebben Europese leiders getracht het financieel-economisch bestuur in de EU een meer solide grondslag te geven. Zowel inhoudelijk als procedureel en institutioneel. Daartoe hebben zij de volgende maatregelen genomen: Europees Semester; 'Wetgevend

pakket' of 'sixpack' (+ 2-pack); Europluspact; Begrotingsverdrag. Deze maatregelen vormen tezamen het Europees economisch bestuur (economic governance).

Europees semester: Sinds de eurocrisis hebben landen afgesproken om nationale begrotingen en economieën Europees af te stemmen. Met behulp van het zogeheten Europees semester coördineert de Europese Unie het sociaaleconomisch beleid en het begrotingsbeleid van landen. In het begin van ieder kalenderjaar stelt de Europese Commissie speerpunten vast voor het economisch beleid in de zogenaamde jaarlijkse groeianalyse. De Europese staatshoofden en regeringsleiders bespreken deze jaarlijkse groeianalyse in de Raad. Nadat zij hun akkoord hebben gegeven staan de Europese prioriteiten voor het economisch beleid vast. Vervolgens is het de beurt aan nationale regeringen om de prioriteiten die zijn afgesproken op Europees niveau, om te zetten in nationale plannen. Iedere lidstaat (behalve de landen die een Memorandum van Overeenstemming hebben moeten afsluiten in ruil voor financiële steun) moet in mei twee documenten overhandigen aan de Europese Commissie: een nationaal hervormingsplan (NHP) op basis van de EU2020-strategie, en een nationaal stabiliteitsprogramma op basis van het verzwaarde Stabiliteits- en Groeipact. Op basis van deze rapportages en de eigen jaarlijkse groeianalyse beoordeelt de Europese Commissie de prestaties van de lidstaten. De Europese Commissie kan besluiten om op specifieke onderwerpen een officiële aanbeveling te geven. In de tweede helft van het kalenderjaar volgt het nationale semester. De sturing zoals die op Europees niveau is vastgesteld, moet dan in praktijk worden gebracht.

Europese Raad: instelling van de Europese Unie, bestaande uit de staatshoofden en regeringsleiders van de lidstaten, een voorzitter en de voorzitter van de Europese Commissie. De Europese Raad heeft tot taak om de algemene politieke beleidslijnen en prioriteiten van de Europese Unie te bepalen.

Eurotop: de informele instelling die bestaat uit de staatshoofden en regeringsleiders van de eurolanden. In 2008 vond de eerste bijeenkomst van de regeringsleiders van de eurolanden plaats om de wereldwijde financiële crisis te bespreken. In mei 2010 traden de regeringsleiders van de eurolanden voor het eerst gezamenlijk op en namen tijdens een aparte bijeenkomst besluiten.

Euroverdrag, EuroPlusPact: Verdrag dat ook wel 'Concurrentiepakket' genoemd wordt, omdat het voorstel er vooral op is gericht om de Europese economie concurrerender te maken. In maart 2011 aangenomen door de staatshoofden en regeringsleiders van de eurozone, onder de aangepaste naam 'Euroact'. Toen ook niet-eurolanden Denemarken, Polen, Letland, Litouwen, Bulgarije en Roemenië zich bij het pact aansloten werd het 'Euro Plus Pact' genoemd.

Eurozone: de groep van 17 lidstaten die tezamen de EMU vormen.

EVRM: Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden is een internationaal verdrag waarin de mensenrechten en burgerrechten zijn beschermd. Het verdrag is opgesteld in 1950 in navolging van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

Interne markt: De gemeenschappelijke markt met vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen. *Vrij verkeer van goederen:* Sinds het Verdrag van Maastricht (1992) worden goederen bij het overschrijden van de binnengrenzen van de EU niet meer aan controles onderworpen en vormt de EU één enkel grondgebied. *Vrij verkeer van personen:* Bewoners van de EU mogen zonder restricties reizen in andere lidstaten. Dit geldt ook voor bewoners van Liechtenstein, Noorwegen en IJsland. Zelfstandige ondernemers kunnen zich vrij vestigen in alle lidstaten. *Vrij verkeer van diensten:* Het *vrij verkeer van diensten* vindt zijn oorsprong in het eerste EU-verdrag uit 1957. Sindsdien is het bewaard gebleven en uitgebreid. In de Dienstenrichtlijn is opgenomen dat iedere EU-burger overal zijn diensten mag aanbieden, maar voor nieuwe lidstaten gelden restricties. *Vrij verkeer van kapitaal:* sinds 1988 werden hierover afspraken gemaakt.

Het vrije verkeer kan soms belemmerd worden door acties van andere partijen dan de Europese lidstaten. Binnen de EU is men het erover eens dat de lidstaten verplicht zijn doeltreffend op te treden tegen verstoringen van het vrije verkeer. In de uitspraken Viking en Laval oordeelde het Hof van Justitie over een klacht van een bedrijf dat zich direct (dus zonder tussenkomst van een lidstaat) beriep op beperking van zijn recht op vrij verkeer.

De interne markt is een van de grootste verwezenlijkingen van de Europese Unie. Sommige economische sectoren (o.a. de openbare diensten) worden nog steeds door de nationale wetgeving geregeld. De lidstaten zijn nog steeds grotendeels bevoegd voor belastingen en sociale voorzieningen.

Jaarlijkse groeianalyse (in het Engels: Annual Growth Survey, AGS): In dit document analyseert de Europese Commissie de economische situatie en geeft de Commissie aan wat de belangrijkste economische uitdagingen zijn en legt zij de algemene beleidsuitgangspunten voor het komende jaar neer.

Mededingingsbeleid: overheidsbeleid gericht op het instandhouden van gezonde concurrentie. De NMa (Nederlandse Mededingingsautoriteit) houdt toezicht op de concurrentieverhoudingen in Nederland. Ook op EU-niveau is er een mededingingsbeleid. Daarbij is er een verbod op: alle concurrentiebeperkende afspraken tussen ondernemingen; misbruik van een economische machtspositie voor zover dit de onderlinge handel tussen de lidstaten ongunstig beïnvloed.

Memorandum van overeenstemming: Als een lidstaat verzoekt om financiële bijstand dan zal de lidstaat samen met de Commissie, in overleg met de ECB en steeds als dit mogelijk is samen met het IMF een memorandum van overeenstemming moeten opstellen. In dit memorandum van overeenstemming worden voorwaarden verbonden aan de financiële steun. Deze voorwaarden zijn zeer gedetailleerd en specifiek van aard. Het uitkeren van tranches van leningen is afhankelijk van de naleving van het Memorandum van overeenstemming.

Nationaal hervormingsplan (NHP): rapportage waarin de lidstaat uitlegt hoe zij vooruitgang denken te gaan boeken op het vlak van werkgelegenheid, armoedebestrijding, onderwijs, innovatie en klimaatbeleid, zoals vastgelegd in de EU2020-strategie.

Nationaal stabiliteitsprogramma (NSP): rapportage waarin de lidstaat aangeeft hoe de overheidsfinanciën binnen de Europese normen van het Stabiliteits- en Groeipact kunnen blijven.

(Europese) richtlijn: stelt doelstellingen vast die de EU-landen moeten bereiken, maar ze mogen zelf kiezen hoe. Richtlijnen kunnen tot één, meerdere of alle EU-landen gericht zijn. De beginselen uit de richtlijn hebben voor de burgers pas gevolgd nadat de nationale wetgever zijn wetgeving met omzettingswetgeving heeft aangepast. Elke richtlijn vermeldt een termijn waarbinnen de omzetting in nationaal recht moet gebeuren. Deze termijn geeft de EU-landen de nodige tijd om de nationale omstandigheden in aanmerking te nemen. Richtlijnen worden gebruikt om de nationale wetgeving te harmoniseren, met name voor de interne markt.

Sixpack Europees economisch bestuur: In 2010 heeft de Europese Commissie een pakket van zes wetgevingsvoorstellen voorgesteld (vandaar sixpack) ter versterking van het Stabiliteits- en groeipact. Het pakket bevat de volgende zes punten: bevordering van verstandig begrotingsbeleid door de EU-lidstaten; versterking van de controlemogelijkheden op het begrotingsbeleid van de EU-lidstaten; de mogelijkheid van het opleggen van (automatische) sancties aan EU-lidstaten bij overtreding van de bepalingen van het Stabiliteits- en Groeipact; nieuwe voorschriften waaraan de nationale begrotingskaders moeten voldoen; versterking van de controlemogelijkheden op macro-economische onevenwichtigheden tussen de EU-lidstaten; de mogelijkheid van het opleggen van sancties aan EU-lidstaten waar bij herhaling macro-economische onevenwichtigheden zijn vastgesteld.

Stabiliteits- en Groeipact: Pact uit 1997 dat het begrotingstoezicht van het Verdrag van Maastricht aanscherpte en forse sancties zette op 'buitensporige tekorten' in Eurolanden van meer dan 3% BBP. In 2005 werd het Pact versoepeld, maar met het sixpack Europees economisch bestuur (economic governance) uit 2011 is het Stabiliteits en Groeipact weer aangescherpt.

Twopack Europees economisch bestuur: Het twopack is een pakket van twee verordeningen ter versterking van de afdwingbaarheid van het Europees economisch bestuur van de eurozone. De verordeningen geven de Europese Commissie nog meer bevoegdheden om nationale begrotingen te controleren dan het al heeft onder het Stabiliteits- en Groeipact (SGP) en het sixpack Europees economisch bestuur en ook kunnen lidstaten die nog geen noodsteun aangevraagd hebben maar wel in zware problemen verkeren onder versterkt Europees toezicht geplaatst worden.

